

Marzenna Czarnocka

ORGANIZACJA POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Praktyczny przewodnik dla szkół i przedszkoli

Autor: Marzenna Czarnocka

Wydawca: Paulina Stanek

Redaktor: Monika Fidler

Korekta: zespół

Projekt graficzny okładki: Magdalena Huta

ISBN: 978-83-269-7314-7

Copyright by Wiedza i Praktyka sp. z o.o.

Warszawa 2018

Wiedza i Praktyka sp. z o.o.

ul. Łotewska 9a, 03-918 Warszawa

tel. 22 518 29 29, faks 22 617 60 10, e-mail: cok@wip.pl

NIP: 526-19-92-256 Numer KRS: 0000098264

Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy,

Sąd Gospodarczy XIII Wydział Gospodarczy Rejestrowy.

Wysokość kapitału zakładowego: 200.000 zł.

ORGANIZACJA POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Do korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej przez przedszkole i szkołę mają prawo wszyscy uczniowie, którzy wymagają wsparcia ze względu na rozpoznane indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, a także ich rodzice oraz nauczyciele.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana rodzicom uczniów i nauczycielom polega na wspieraniu ich w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniom (§ 2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej).

Zapewnieniu efektywnego wsparcia ma służyć również wspomaganie organizowane przez dyrektora przedszkola, szkoły i placówki w zakresie realizacji zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, polegające na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 6 ust. 6 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej).

Skuteczność udzielanego uczniom wsparcia zależy również od jakości współpracy z rodzicami uczniów. Rodzice mogą występować z inicjatywą objęcia dziecka pomocą, są uczestnikami procesu rozpoznania potrzeb dokonywanego w szkole i planowania pomocy oraz adresatami działań wspomagających ich wychowawcze kompetencje.

Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce jest dobrowolne i nieodpłatne (§ 3 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej). Oznacza to, że rodzice mogą zrezygnować z korzystania ze wsparcia udzielanego przez szkołę. Jednak wykonywanie przez nich władzy rodzicielskiej powinno być realizowane w interesie dziecka. Jeśli w ocenie szkoły rodzice niewłaściwie sprawują opiekę nad dzieckiem, nie biorą pod uwagę potrzeb dziecka i odmawiają współpracy ze szkołą, możliwe jest rozważenie skierowania wniosku do sądu rodzinnego o wgląd w sytuację rodzinną dziecka i sposób wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców.

W odniesieniu do dzieci i uczniów pomoc udzielana w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym (§ 2 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej). Potrzeba objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną może wynikać:

- 1) z niepełnosprawności (dotyczy uczniów niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, i z niepełnosprawnościami sprzężonymi);
- 2) z niedostosowania społecznego;
- 3) z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;

- 4) z zaburzeń zachowania lub emocji;
- 5) ze szczególnych uzdolnień;
- 6) ze specyficznych trudności w uczeniu się;
- 7) z deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych;
- 8) z choroby przewlekłej;
- 9) z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- 10) z niepowodzeń edukacyjnych;
- 11) z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
- 12) z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Wymieniony katalog specjalnych potrzeb nie wyczerpuje wszystkich możliwych sytuacji, w których dziecko lub uczeń może wymagać specjalistycznego wsparcia. Dotyczy to między innymi sytuacji, gdy trudności dziecka wymagają długotrwałej, wieloprofilowej diagnozy. W takich przypadkach, do czasu ustalenia przyczyn trudności dziecka, odpowiednia pomoc powinna zostać zorganizowana na podstawie rozpoznania dokonanego w szkole przez nauczycieli i specjalistów.

Zasady udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej stosuje się odpowiednio do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinię poradni, z tym że przy planowaniu udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględnia się także zalecenia zawarte w orzeczeniach lub opiniach. Zakres pomocy udzielanej uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego powinien zostać określony w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym opracowanym dla ucznia.

Tabela 1. Zasady organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole lub placówce oświatowej

Nauczyciel/wychowawca/specjalista rozpoznaje potrzeby ucznia podczas bieżącej pracy, • stwierdziwszy taką potrzebę, udziela mu pomocy, • niezwłocznie informuje:	
↓ W przypadku szkoły i placówki, w której funkcjonuje szkoła: • wychowawcę klasy, który jeżeli stwierdzi taką potrzebę, powiadamia:	↓ W przypadku przedszkola i placówki, w której nie funkcjonuje szkoła: • dyrektora przedszkola lub placówki, który jeżeli stwierdzi taką potrzebę, powiadamia:
↓ • innych nauczycieli, • wychowawców grup wychowawczych, • specjalistów, • rodziców o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz planuje i koordynuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną w ramach zintegrowanych działań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów i podczas bieżącej pracy z uczniem	
PONADTO	
Każdy nauczyciel i specjalista uwzględnia w analizie i ocenie potrzeby objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną z inicjatywy: • ucznia; • rodziców ucznia; • dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki; • nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej lub specjalisty, prowadzących zajęcia z uczniem; • pielęgniarki środowiska nauczania i wychowania lub higienistki szkolnej; • poradni; • asystenta edukacji romskiej; • pomocy nauczyciela; • pracownika socjalnego; • asystenta rodziny; • kuratora sądowego;	

- organizacji pozarządowej, innej instytucji lub podmiotu działających na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

W przypadku stwierdzenia

↓

przez wychowawcę klasy konieczności objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w formie:

- klasy terapeutycznej;
- zajęć:
 - rozwijających uzdolnienia,
 - dydaktyczno-wyrównawczych,
 - korekcyjno-kompensacyjnych,
 - logopedycznych,
 - rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne,
 - innych o charakterze terapeutycznym,
 - rozwijających umiejętności uczenia się,
 - warsztatów,
 - porad i konsultacji.

W przypadku uczniów szkół podstawowych, ponadpodstawowych, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (do czasu zakończenia kształcenia w tych szkołach lub klasach tych szkół):

- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej.

↓

przez dyrektora przedszkola lub placówki potrzeby organizacji dla dziecka:

- zajęć
 - rozwijających uzdolnienia,
 - korekcyjno-kompensacyjnych,
 - logopedycznych,
 - rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne,
 - innych zajęć o charakterze terapeutycznym.

Odpowiednio:

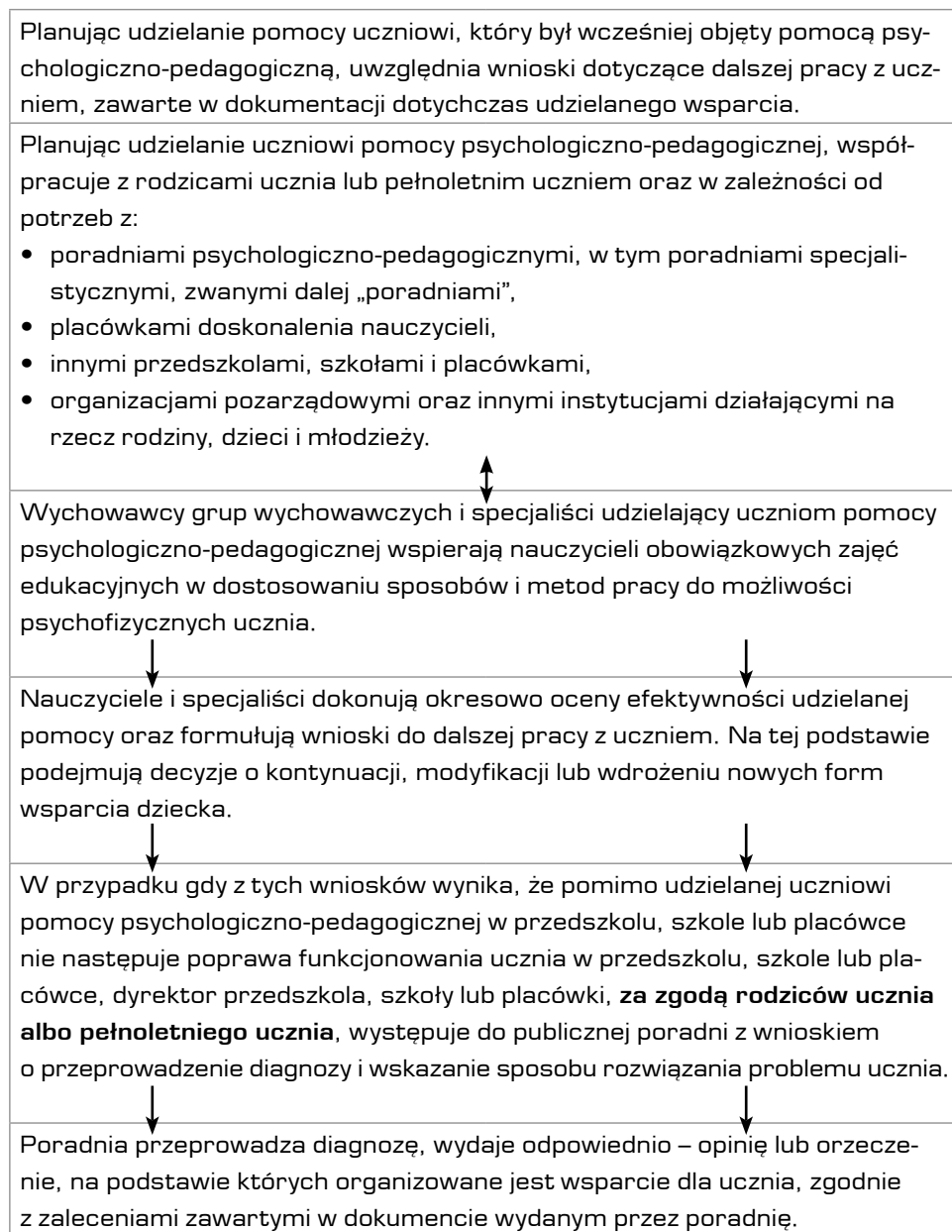
- wychowawca klasy

- **dyrektor przedszkola/placówki** lub inna osoba wskazana przez dyrektora

↓

ustala:

- formy pracy z uczniem,
- okres udzielania pomocy,
- wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.

W przepisach obowiązujących od 1 września 2017 r. wprowadzono możliwość wystąpienia przez dyrektora (za zgodą rodziców lub pełnoletniego ucznia) do poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu

ucznia, w przypadku gdy pomimo podjęcia w szkole lub przedszkolu określonych działań na rzecz dziecka nie następuje poprawa w jego funkcjonowaniu. Działania w tym zakresie będą wymagały ustalenia zasad współpracy szkoły i przedszkola z poradnią oraz rozstrzygnięcia na poziomie działań podejmowanych w placówce, do której uczęszcza dziecko – kiedy zasadne będzie wystąpienie do poradni z takim wnioskiem, jakie czynniki przesądzą o takim działaniu, na podstawie dokonanej w szkole oceny i wniosków z niej wynikających – tak by zarówno uczeń, jak i nauczyciele mogli odpowiednio szybko uzyskać wsparcie specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Wymiar godzin przeznaczonych na pomoc psychologiczno-pedagogiczną

Istotne uwarunkowania organizacyjne, mające często wpływ na możliwości szkoły w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, związane są z liczbą godzin, które w danym roku szkolnym mogą być przeznaczone na realizację tych form (§ 20 ust. 6 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej), tj. zostały zatwierdzone przez organ prowadzący w arkuszu organizacji przedszkola lub szkoły z przeznaczeniem na zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz prowadzenie innych zajęć wspomagających proces kształcenia lub zajęć prowadzonych przez nauczycieli i wychowawców grup wychowawczych.

Może się przy tym zdarzyć tak, że planowana w kwartale liczba godzin nie odpowiada potrzebom szkoły w związku z rozpoznanymi potrzebami uczniów w nowym roku szkolnym, np. po rozpoznaniu potrzeb uczniów nowo przyjętych do szkoły, uzyskujących opinie lub orzeczenia w trakcie roku szkolnego itp. W związku z tym dyrektor może wystąpić do organu prowadzącego z wnioskiem o wprowadzenie zmian w arkuszu organizacji. Wniosek powinien zawierać merytoryczne uzasadnienie oraz zakres proponowanych zmian w formie przygotowanego aneksu do arkusza organizacji. Uzasadnieniem dla takiego działania może być na przykład konieczność organizacji indywidualnych zajęć (lub w grupie do 5 uczniów) dla uczniów

posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub wskazanie do objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia.

W organizacji określonej formy zajęć należy elastycznie dostosowywać zakres, czas i okres udzielania pomocy do możliwości organizacyjnych szkoły oraz wydolności ucznia i higieny jego pracy umysłowej. Obowiązujący aktualnie czas trwania zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, określony jako 45 minut, ułatwi skorelowanie planu zajęć uczniów i nauczycieli z planem zajęć w danym oddziale. Ponadto przepisy dopuszczają możliwość prowadzenia zajęć w czasie dłuższym lub krótszym niż 45 minut, z zachowaniem ustalonego dla ucznia łącznego tygodniowego czasu tych zajęć, jeżeli jest to uzasadnione potrzebami ucznia.

Diagnoza potrzeb i możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży

Rozpoznawanie i zaspokajanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci stanowi szczególny obszar pracy przedszkola i szkoły, ważny dla realizacji fundamentalnych zadań dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych placówki. Rzetelna diagnoza potrzeb uczniów i wychowanków jest również podstawą adekwatnych do potrzeb działań nauczycieli i specjalistów.

UWAGA

Diagnoza powinna być **wieloaspektowa**, uwzględniać różnice jakościowe i ilościowe w ocenie potencjału uczniów i nie powinna być ograniczana wyłącznie do wyników specjalistycznych badań czy nauczycielskich intuicji. Informacje o dziecku powinny pochodzić ze wszystkich dostępnych źródeł i uwzględniać aspekt funkcjonalny oraz indywidualne uwarunkowania, dotyczące aktualnej sytuacji ucznia (bieżąca sytuacja szkolna, środowisko rodzinne i rówieśnicze ucznia). Nie może to być również działanie jednorazowe, powinna to być diagnoza dynamiczna, prowadzona w sposób świadomy i systematyczny w procesie towarzyszenia uczniowi w rozwoju jego potencjału i kompetencji. Konieczne jest, by identyfikacja potrzeb i możliwości

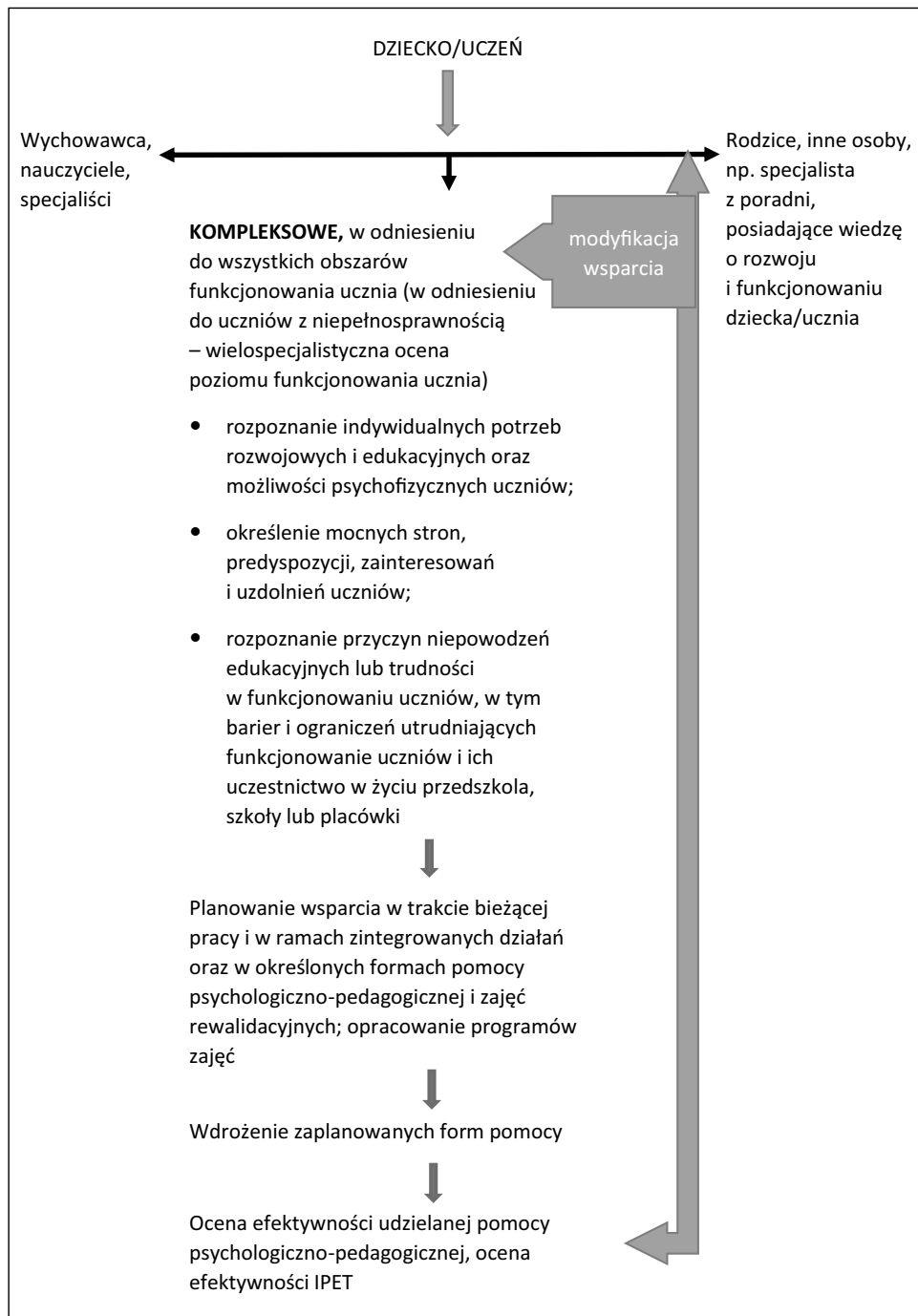
uczniów była przeprowadzana w wyniku zespołowej współpracy wychowawcy, nauczycieli i specjalistów. Prowadzone przez nich obserwacje mogą pozwolić na szybkie dostrzeżenie u dziecka objawów utrudniających funkcjonowanie społeczne czy wskazujących trudności w uczeniu się.

Fundamentem działań w aspekcie rozpoznawania i zaspokajania potrzeb uczniów dokonywanego przez przedszkole czy szkołę jest wdrożenie do praktyki założeń **diagnozy funkcjonalnej** – uwzględniającej całościowe spojrzenie na funkcjonowanie dzieci i młodzieży w środowisku edukacyjnym, ukierunkowanej na rozpoznanie zarówno występujących deficytów, jak i mocnych stron oraz predyspozycji dziecka, a także na zidentyfikowanie tych czynników środowiskowych, które mogą korzystnie wpływać na rozwój, z jednoczesnym eliminowaniem tych, które oddziałują negatywnie lub wręcz nasilają trudności dziecka. Placówka, do której uczęszcza dziecko, jest pierwszym miejscem, gdzie takie rozpoznanie powinno być dokonywane, stanowiąc podstawę planowania i udzielania adekwatnego wsparcia.

Model diagnozy funkcjonalnej powinien opierać się na pozyskaniu możliwie najpełniejszych informacji, weryfikowanych w określonym czasie, uwzględniających między innymi:

- 1) zidentyfikowanie indywidualnych potrzeb dziecka/ucznia, w tym jego mocnych stron, ocenę zasobów dziecka i możliwości ich wykorzystania,
- 2) ocenę, na czym polegają trudności, jakich obszarów rozwoju dotyczą, w jaki sposób manifestują się trudności,
- 3) rozpoznanie, co jest przyczyną trudności dziecka/ucznia – jakie czynniki mają wpływ na ich występowanie,
- 4) ustalenie, jak poważny jest problem, z jakim nasileniem występuje, w jakim zakresie utrudnia dziecku funkcjonowanie, w jakich sytuacjach,
- 5) ocenę, jakie skutki dla funkcjonowania dziecka mają występujące trudności,
- 6) analizę, czy trudności dotyczą wyłącznie dziecka/ucznia, czy i w jakim zakresie korelują z warunkami, w jakich funkcjonuje dziecko, czy

Model diagnozy funkcjonalnej prowadzonej w przedszkolu i w szkole

dotyczą również innych uczestników życia szkoły (nauczyciela, innych uczniów), jakie warunki środowiskowe mogą mieć wpływ (pozytywny/negatywny) na pojawianie się trudności,

- 7) określenie priorytetowych celów i sposobów ich realizacji w określonym czasie ukierunkowanych na poprawę funkcjonowania dziecka/ucznia,
- 8) analizę zasobów w środowisku (kto i w jakim zakresie może wspierać dziecko, jakie czynniki mogą sprzyjać pokonywaniu trudności, co może wpłynąć na poprawę funkcjonowania dziecka), ewentualną konieczność dostosowania środowiska w celu efektywnego pokonywania trudności,
- 9) ustalenie możliwych działań redukujących występowanie trudności – wsparcie indywidualne (zakres, sposoby, środki), minimalizacja czynników środowiskowych mogących mieć negatywny wpływ na dziecko/ucznia, czynniki wspierające,
- 10) ocenę efektów podjętych działań i bieżącą modyfikację wsparcia adekwatnie do bieżących potrzeb.

Dostępными dla każdego nauczyciela **narzędziami diagnostycznymi**, które umożliwiają rozpoznanie potrzeb oraz możliwości dzieci i uczniów, są:

- wywiad z rodzicami,
- rozmowa z dzieckiem, uczniem,
- obserwacja zachowania,
- analiza wytworów pracy dzieci i ocena ich umiejętności, postępów w nabywaniu wiedzy,
- ankiety skierowane do uczniów i rodziców,
- wymiana spostrzeżeń z innymi nauczycielami,
- badania przesiewowe,
- sprawdziany umiejętności itp.

Obszarem rozpoznania dokonywanego w przedszkolu lub w szkole może być nie tylko indywidualna sytuacja poszczególnych dzieci lub uczniów w sytuacji stwierdzonych trudności. Trzeba pamiętać, że pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest również z uwagi na

zainteresowania, uzdolnienia, predyspozycje uczniów. W tym zakresie diagnoza może stanowić element działań profilaktycznych w szkole, np. poprzez rozpoznanie potrzeb i uwarunkowań wynikających z przyczyn tkwiących w środowisku lokalnym, sposobów spędzania przez uczniów wolnego czasu, rozpoznanie stylów uczenia się i ich preferencji w tym zakresie.

Odpowiednio prowadzony proces rozpoznania potrzeb w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinien uwzględniać również potrzeby rodziców i nauczycieli. Diagnoza powinna być elementem systemowych, kompleksowych rozwiązań w organizowaniu działań wspierających wszystkie podmioty szkolnej społeczności. Powinna ona stanowić fundament planowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu i w szkole.

W kontekście rozwiązań zawartych w obowiązujących aktualnie przepisach systemowe działania przedszkola i szkoły w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinny być prowadzone zgodnie z proponowanymi zasadami działania.

Formy wsparcia dzieci i uczniów, rodziców i nauczycieli

W przypadku stwierdzenia takiej potrzeby pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolu i w szkole powinna być udzielana w trakcie bieżącej pracy z dziećmi i uczniami oraz w ramach zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów. Potrzeby dziecka mogą jednak wymagać dodatkowego wsparcia w celu zniwelowania występujących trudności lub rozwijania jego szczególnych uzdolnień w formach wykraczających poza zindywidualizowaną pracę podczas zajęć edukacyjnych. Potrzeby dzieci i młodzieży mogą również implikować potrzebę zorganizowania wsparcia dla rodziców, a w wielu przypadkach również dla nauczycieli i specjalistów, którzy pracują z uczniem. Formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej zostały przedstawione w tabeli 2.

POMOC PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNA UDZIELANA DZIECIOM I MŁODZIEŻY

Poziom I

Rozpoznanie i pomoc udzielana przez nauczycieli (bieżąca praca),
zadania wychowawcy

Poziom II

Wsparcie nauczycieli przez szkolnych specjalistów, zespołowe
współdziałanie, zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów,
udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie
określonych zajęć na podstawie rozpoznania dokonanego
w szkole, ewentualne konsultacje z PPP w zakresie działań
podejmowanych przez szkołę

Poziom III

Wsparcie szkoły przez PPP – dyrektor występuje, za zgodą
rodziców, do poradni psychologiczno-pedagogicznej
z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy
specjalistycznej problemu ucznia w celu wskazania sposobu
rozwiązania tego problemu

Zintegrowanie działań poszczególnych placówek udzielających pomocy
psychologiczno-pedagogicznej na rzecz zaplanowanego, realizowanego wspólnie
procesu oddziaływań (przedszkole/szkoła, poradnia, rodzice, inne podmioty)

Współpraca z rodzicami, PPP, ODN, innymi instytucjami i osobami

Tabela 2. Formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna może być udzielana w formie:			
	w przedszkolu i w placówce	w szkole	w szkole dla dorosłych
dzieciom i młodzieży	• zajęć rozwijających uzdolnienia; • zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym; • indywidualizowanej ścieżki realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego; • porad i konsultacji.	• klas terapeutycznych; • zajęć rozwijających uzdolnienia; • zajęć rozwijających umiejętności uczenia się; • zajęć dydaktyczno-wyrównawczych; • zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym; • zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu – w przypadku uczniów szkół podstawowych oraz uczniów szkół ponadpodstawowych; • indywidualizowanej ścieżki kształcenia;	• zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu; • porad i konsultacji; • warsztatów i szkoleń.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna może być udzielana w formie:			
	w przedszkolu i w placówce	w szkole	w szkole dla dorosłych
		• porad i konsultacji; • warsztatów.	
rodzicom	• porad, • konsultacji, • warsztatów, • szkoleń.		
nauczycielom	• porad, • konsultacji, • warsztatów, • szkoleń.		

W obowiązujących od 1 września 2017 r. przepisach wprowadzono **nowe formy zajęć**, które mogą być organizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom i młodzieży. W konsekwencji zdefiniowania jako adresatów pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniów z zaburzeniami zachowania i emocji, zajęcia socjoterapeutyczne – jako formę wsparcia organizowaną dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym – zastąpiono zajęciami rozwijającymi kompetencje społeczno-emocjonalne skierowanymi do dzieci i młodzieży przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym. Nową formą wsparcia uczniów są również zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się, organizowane w celu podnoszenia efektywności uczenia się uczniów – z uwzględnieniem czynników wpływających na proces nabywania wiedzy, takich jak opanowanie umiejętności sprawnego czytania ze zrozumieniem oraz znajomość technik wspomagających zapamiętywanie.

Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej kierowane do uczniów zawarto w tabeli nr 3.

Tabela 3. Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom i młodzieży

Forma	Dla kogo	Liczba uczestników
Zajęcia rozwijające uzdolnienia	dla uczniów szczególnie uzdolnionych	nie może przekraczać 8
Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze	dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego	nie może przekraczać 8
Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi, w tym specyficznymi trudnościami w uczeniu się	nie może przekraczać 5
Zajęcia logopedyczne	dla uczniów z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych	nie może przekraczać 4
Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne	dla uczniów przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym	nie może przekraczać 10, chyba że zwiększenie liczby uczestników jest uzasadnione potrzebami uczniów
Inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi mających problemy w funkcjonowaniu w przedszkolu, szkole lub placówce oraz z aktywnym i pełnym uczestnictwem w życiu przedszkola, szkoły lub placówki	nie może przekraczać 10
Klasy terapeutyczne	dla uczniów wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania oraz	nie może przekraczać 15

Forma	Dla kogo	Liczba uczestników
	długotrwałej pomocy specjalistycznej z uwagi na trudności w funkcjonowaniu w szkole lub oddziale wynikające z zaburzeń rozwojowych lub ze stanu zdrowia, posiadających opinię poradni, z której wynika potrzeba objęcia ucznia pomocą w tej formie	
Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się	dla uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się	nie określono liczby uczestników, co oznacza, że mogą być organizowane np. dla całej klasy

UWAGA

Określona w przepisach liczba uczestników zajęć jest **liczbą maksymalną**, oznacza to, że zajęcia te mogą być organizowane w mniejszych grupach uczniów, a także mogą być prowadzone indywidualnie, jeżeli jest to uzasadnione potrzebami dziecka.

Indywidualizacja kształcenia – formy organizacyjne

Zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy nauczyciel ma obowiązek indywidualizować pracę z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz jego możliwości psychofizycznych, a także dostosować wymagania edukacyjne tych potrzeb i możliwości (art. 44c ustawy o systemie oświaty). W przypadku gdy działania w tym zakresie są niewystarczające, systemowe rozwiązania umożliwiają dostosowanie formy kształcenia do indywidualnych potrzeb uczniów. Dotyczy to trzech form kształcenia, uwzględniających indywidualne potrzeby uczniów:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach
Indywidualne przygotowanie przedszkolne i indywidualne nauczanie dla dzieci i młodzieży	Możliwość uczestniczenia w zajęciach indywidualnych lub w grupie do 5 uczniów	Zindywidualizowana ścieżka rocznego przygotowania przedszkolnego i zindywidualizowana ścieżka kształcenia
z uwagi na stan zdrowia znacznie utrudniający lub uniemożliwiający uczęszczanie do szkoły	dla uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego	z uwagi na stan zdrowia, który umożliwia uczęszczanie do szkoły, ale utrudnia funkcjonowanie na zajęciach z oddziałem (nie dotyczy uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania i/lub orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego
organizowane w miejscu pobytu dziecka – najczęściej w domu, z możliwością udziału w wybranych zajęciach w szkole lub przedszkolu	organizowane na terenie szkoły	organizowane na terenie szkoły
na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego i o potrzebie indywidualnego nauczania	na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia	na podstawie opinii publicznej poradni o potrzebie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką

Proponowane rozwiązania pozwalają w szczególnych przypadkach zorganizować kształcenie w indywidualnej formie, jeżeli funkcjonowanie ucznia lub bariery środowiskowe uniemożliwiają realizowanie nauczania tego ucznia w formie zajęć z oddziałem bądź w istotny sposób ograniczają taką możliwość.

Zindywidualizowana ścieżka kształcenia

Zindywidualizowana ścieżka realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zindywidualizowana ścieżka kształcenia są organizowane dla uczniów, którzy mogą uczęszczać do przedszkola lub szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Objęcie ucznia zindywidualizowaną ścieżką wymaga opinii publicznej poradni, z której wynika potrzeba objęcia ucznia pomocą w tej formie. Przed wydaniem opinii publiczna poradnia we współpracy z przedszkolem lub szkołą oraz rodzicami ucznia albo pełnoletnim uczniem przeprowadza analizę funkcjonowania ucznia uwzględniającą efekty udzielanej dotychczas przez przedszkole lub szkołę pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Odnosząc się do opisywanych systemowych rozwiązań w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, procedura działania w związku z potrzebą objęcia dziecka lub ucznia zindywidualizowaną ścieżką powinna obejmować:

Etap 1	• Rozpoznanie potrzeb ucznia, barier i ograniczeń utrudniających mu pełne i aktywne uczestnictwo w zajęciach z oddziałem• Poinformowanie rodziców o potrzebie objęcia dziecka/ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną
Etap 2	• Dostosowanie warunków edukacyjnych do potrzeb ucznia w klasie, działania podczas bieżącej pracy oraz w ramach zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów.

	• Objęcie ucznia wsparciem w formie określonych zajęć. • Poinformowanie pisemnie rodziców o ustalonych dla ucznia formach, okresie i wymiarze udzielanej pomocy.
Etap 3	• Okresowa ocena efektywności udzielanej pomocy. • Ewentualnie modyfikacja udzielanego wsparcia na podstawie wniosków wynikających z oceny dotychczas podejmowanych działań. • W przypadku braku oczekiwanych efektów – podjęcie współpracy z rodzicami w związku z potrzebą objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką. • Przygotowanie opinii nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole (może być przekazana rodzicom lub sporządzona na wniosek poradni).
Etap 4	Rodzice składają wniosek w poradni psychologiczno-pedagogicznej, dołączając do wniosku dokumentację określającą: • trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole; • w przypadku ucznia obejmowanego zindywidualizowaną ścieżką ze względu na stan zdrowia – także wpływ przebiegu choroby na funkcjonowanie ucznia w przedszkolu lub szkole oraz ograniczenia w zakresie możliwości udziału ucznia w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym; • w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły – także opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole.
Etap 5	• Poradnia przeprowadza pogłębioną diagnozę funkcjonowania ucznia. • We współpracy z przedszkolem lub szkołą oraz rodzicami ucznia albo pełnoletnim uczniem przeprowadza analizę funkcjonowania ucznia uwzględniając efekty udzielanej dotychczas przez przedszkole lub szkołę pomocy psychologiczno-pedagogicznej. • Uwzględniając wyniki przeprowadzonej wspólnie ze szkołą analizy, poradnia wydaje opinię – o potrzebie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką lub o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w innej formie, lub o ile to wskazane na podstawie diagnozy – inny dokument, np. orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Etap 6	• Szkoła organizuje wsparcie dla ucznia na podstawie dokumentu wydanego przez poradnię, w tym w przypadku opinii o potrzebie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką z uwzględnieniem: – Ustalenia przez dyrektora, z uwzględnieniem opinii tygodniowego wymiaru godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie z uczniem, uwzględniając konieczność realizacji przez ucznia podstawy programowej wychowania przedszkolnego, podstawy programowej kształcenia ogólnego lub podstawy programowej kształcenia w zawodach. – Wdrożenia działań podejmowanych przez nauczycieli ukierunkowanych na poprawę funkcjonowania ucznia w przedszkolu lub szkole. – Podjęcia działań w celu usunięcia barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły. • Okresowa ocena efektywności udzielanego wsparcia, modyfikacja działań lub decyzja o zakończeniu pomocy w określonej formie.

Opinia o potrzebie objęcia dziecka lub ucznia zindywidualizowaną ścieżką powinna zawierać informacje, które pozwolą nauczycielom i specjalistom w szkole i przedszkolu odpowiednio dostosować proces edukacji do potrzeb ucznia, w tym:

- określenie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka albo pełnoletniego ucznia oraz opis mechanizmów wyjaśniających funkcjonowanie dziecka albo pełnoletniego ucznia, w odniesieniu do problemu zgłaszanego we wniosku o wydanie opinii;
- stanowisko w sprawie, której dotyczy opinia, oraz szczegółowe jego uzasadnienie;
- wskazania dla nauczycieli dotyczące pracy z dzieckiem albo pełnoletnim uczniem;
- wskazania dla rodziców dotyczące pracy z dzieckiem albo wskazania dla pełnoletniego ucznia, które powinien stosować w celu rozwiązania zgłaszanego problemu;

- zakres, w jakim uczeń nie może brać udziału w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym;
- okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką, nie dłuższy jednak niż rok szkolny;
- działania, jakie powinny być podjęte w celu usunięcia barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły.

UWAGA

Zindywidualizowanej ścieżki nie organizuje się dla:

- 1) uczniów objętych kształceniem specjalnym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy Prawo oświatowe,
- 2) uczniów objętych indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym albo indywidualnym nauczaniem zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 127 ust. 20 ustawy.

Rozwiązania dotyczące uczniów posiadających wyżej wymienione orzeczenia są szczegółowo omówione w rozdziałach dotyczących kształcenia tych grup uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ocena efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Zapewnienie skutecznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej wymaga ukierunkowania działań na potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci, począwszy od właściwego uregulowania prawnych podstaw jej udzielania, poprzez realizację niezbędnych form wsparcia ukierunkowanych na wspomaganie rozwoju dziecka, a skończywszy na ocenie ich efektywności. Realizacja zadań związanych z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie powinna więc ograniczać się wyłącznie do czynności organizacyjnych związanych z ustaleniem form i zakresu pomocy udzielanej uczniom i wychowankom. Równie ważna jest ocena jakości pracy przedszkola i szkoły w tym obszarze oraz wykorzystanie jej wyników do

rozwoju placówki w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Realizacja zadań w tym zakresie powinna być elementem systemowych rozwiązań, wpisanych w całokształt oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych podejmowanych w placówce. Aby stworzyć jednolity i spójny system działań, wszystkie podmioty społeczności przedszkola lub szkoły powinny być zaangażowane w jego tworzenie i współpracować ze sobą. Konieczne w tym kontekście jest pozyskanie do współpracy rodziców dzieci, a wobec starszych uczniów – także zaangażowanie ich samych w proponowane przez szkołę działania na rzecz własnego rozwoju.

Zasady oceny efektywności pomocy udzielanej dzieciom i młodzieży będą zależały od wewnętrznych rozstrzygnięć przyjętych w danej placówce. Przepisy nie określają częstotliwości, z jaką taka ocena powinna być dokonywana. Jednak w odniesieniu do dzieci i uczniów z niepełnosprawnością wskazują, że co najmniej dwa razy w roku zespół powinien dokonać wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka z uwzględnieniem oceny efektywności indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Z uwagi na to ocena efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz sformułowanie na jej podstawie wniosków do dalszej pracy z uczniem powinno odbywać się również z taką częstotliwością. Ponadto dyrektor, nie rzadziej niż dwa razy w roku szkolnym, powinien przedstawić radzie pedagogicznej ogólne wnioski wynikające ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego oraz informacje o działalności przedszkola lub szkoły.

UWAGA

Zasadne więc jest, by ocena efektywności pomocy udzielanej przez przedszkole i szkołę dokonywana była **co najmniej 2 razy w roku**, np. w związku z podsumowaniem pracy półrocznej i z końcem roku szkolnego. Pozwoli to na monitorowanie postępów dzieci, racjonalne organizowanie wsparcia i reagowanie na bieżące potrzeby wychowanków.

Półroczna (semestralna) ocena pozwoli również prognozować potrzeby szkoły w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej – optymalnym rozwiązaniem byłoby dokonanie analizy potrzeb dzieci i uczniów w związku z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej przed opracowaniem arkusza organizacji (tj. do 30 kwietnia danego roku szkolnego), z uwagi na konieczność racjonalnego zaplanowania liczby godzin przeznaczonych na organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w kolejnym roku szkolnym i ewentualne zaplanowanie zwiększenia zatrudnienia specjalistów.

W zakresie oceny skuteczności pomocy udzielanej dzieciom i uczniom można bazować na:

- ocenie postępów dziecka dokonanej przez specjalistów, np. logopedę, psychologa, terapeutę (specjalistyczna ocena postępów terapii, realizacja celów określonych w programie zajęć, w którym dziecko uczestniczy),
- wynikach obserwacji pedagogicznych prowadzonych przez nauczycieli (arkusze obserwacji, analiza prac dziecka/ucznia, obserwacja zachowania),
- ocenie rodziców i samego ucznia (np. wywiad, rozmowa, kwestionariusz obserwacji).

Ocena efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej może również stać się przedmiotem ewaluacji wewnętrznej. To ważny obszar pracy przedszkola i szkoły, który może być również badany w toku ewaluacji zewnętrznej. Systematyczne działania w tym zakresie mogą być nie tylko gwarancją zapewnienia konkretnemu dziecku optymalnych form wsparcia, ale stanowić także dokumentację potwierdzającą spełnianie wymagań w przypadku ewaluacji zewnętrznej prowadzonej przez organ nadzoru pedagogicznego.

Przykładowe kryteria oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej mogą dotyczyć:

- 1) zgodności działań przedszkola z przepisami prawa,

- 2) adekwatności podejmowanych działań do rozpoznanych potrzeb dzieci i uczniów,
- 3) skuteczności udzielanego wsparcia,
- 4) poziomu zaspokojenia potrzeb rodziców i nauczycieli w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- 5) spójności potrzeb z możliwościami realizacji zadań,
- 6) efektywności określonych działań, skuteczności określonych form pomocy, metod pracy,
- 7) przydatności sposobu dokumentowania działań w zakresie udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla oceny jej efektywności.

Istotnym elementem dokonywanej oceny jest analiza wyników i sformułowanie wniosków służących poprawie jakości działań przedszkola i szkoły w obszarze udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W odniesieniu do indywidualnych oddziaływań podejmowanych na rzecz uczniów i wychowanków mogą one obejmować zmiany w zakresie:

- 1) decyzji o zakończeniu udzielania pomocy w danej formie,
- 2) wskazania nowych form wsparcia, w tym np. zajęć organizowanych w formie indywidualnej,
- 3) zmiany wymiaru i częstotliwości pomocy udzielanej w określonej formie,
- 4) sposobu komunikowania się z rodzicami, częstotliwości i formy kontaktów,
- 5) modyfikacji IPET dla dziecka posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia działań,
- 6) zintensyfikowania działań w określonym obszarze lub określenia innych obszarów wsparcia dziecka,
- 7) zastosowania nowych form lub metod pracy z dzieckiem,
- 8) korekty działań podejmowanych w trakcie bieżącej pracy i/lub zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów w celu poprawy funkcjonowania ucznia,
- 9) zasad współpracy nauczycieli i specjalistów na rzecz konkretnego dziecka.

Wnioski dotyczące oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej mogą być także wykorzystane w zakresie:

- 1) planowania zmian w strukturze zatrudnienia odpowiednio do potrzeb dzieci i uczniów (np. określonego specjalisty),
- 2) zwiększenia liczby planowanych godzin z przeznaczeniem na pomoc psychologiczno-pedagogiczną,
- 3) rekomendacji do doskonalenia pracowników przedszkola i szkoły w określonym obszarze (np. szkolenia zewnętrzne, konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej, ośrodka doskonalenia nauczycieli, instruktaż dla nauczycieli) – wprowadzenie nowych form wsparcia dzieci,
- 4) zintensyfikowania współpracy z rodzicami, zmiany częstotliwości lub form współpracy, rozwijania ich wiedzy i kompetencji wychowawczych, zwiększenia zaangażowania w życie przedszkola lub szkoły (np. konsultacje, szkolenia, warsztaty, zajęcia pokazowe),
- 5) poprawy systemu przepływu informacji pomiędzy nauczycielami i specjalistami,
- 6) poprawy wyposażenia w pomoce dydaktyczne, w tym z uwzględnieniem technologii wspomagających kształcenie ucznia,
- 7) zmniejszenia/zwiększenia liczebności grup na zajęciach specjalistycznych,
- 8) wykorzystania zasobów środowiska na rzecz podniesienia jakości działań przedszkola w zakresie udzielanej pomocy dzieciom (np. współpraca z poradnią),
- 9) podjęcia decyzji o zakresie wspomagania zapewnianego przez dyrektora w celu podnoszenia jakości udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Ocena efektywności pomocy udzielanej dzieciom i uczniom oraz ocena postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy powinny być wpisane do dziennika zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dokumentacja szkolna w związku z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wszystkie działania dyrektora, nauczycieli i specjalistów w związku z organizacją pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinny być dokumentowane zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz z wypracowanymi w placówce zasadami i formami prowadzenia dokumentacji. Za właściwe prowadzenie dokumentacji w przedszkolu i szkole odpowiada dyrektor (§ 26 rozporządzenia w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji). Na początku roku szkolnego powinien on zadbać o wskazanie sposobu dokumentowania realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie udzielanej dzieciom pomocy oraz określić terminy i zasady ewentualnej kontroli, uwzględniając jej zakres w planie nadzoru pedagogicznego.

Rozstrzygnięcia w zakresie sposobu prowadzenia dokumentacji powinny wynikać z ustalonej w szkole instrukcji kancelaryjnej, określającej między innymi wzory dokumentów, oraz z jednolitego rzeczowego wykazu akt. Zasady te powinny zostać zakomunikowane pracownikom w formie zarządzenia dyrektora regulującego szczegółowe kwestie związane z prowadzeniem określonych dzienników, w tym również miejscem ich przechowywania i zasadami udostępniania, z uwzględnieniem przestrzegania przepisów związanych z ochroną zawartych w nich danych osobowych. Obowiązujący w szkole obieg dokumentacji powinien określać również sposób archiwizowania dokumentów po zakończeniu roku szkolnego, miejsce i okres przechowywania dokumentacji według określonej kategorii archiwalnej. Instrukcja kancelaryjna powinna zostać uzgodniona w porozumieniu z archiwum państwowym.

Podstawę prawną prowadzenia dokumentacji przez specjalistów stanowi rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji. Zgodnie z jego regulacjami każdy specjalista zatrudniony w szkole jest

zobowiązany do prowadzenia dokumentacji swojej pracy. Rozporządzenie wskazuje rodzaj koniecznych dokumentów oraz zakres niezbędnych informacji, które powinny zostać uwzględnione w tych dokumentach. Nie narzuca jednak konkretnego wzoru i pozostawia szkole możliwość przyjęcia najbardziej dla niej przydatnego i celowego sposobu dokumentowania podejmowanych działań.

Dziennik pracy specjalisty

Jednym z podstawowych dokumentów w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dziennik pracy specjalisty. Pedagog, psycholog, logopeda, doradca zawodowy, terapeuta pedagogiczny lub inny specjalista zatrudniony w szkole prowadzi dziennik realizowanych przez siebie czynności (§ 18 rozporządzenia w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji).

UWAGA

Przepisy nie określają wzoru takiego dziennika, jednak precyzują zakres danych, jakie muszą być w nim zawarte.

Do dziennika swoich zajęć specjalista wpisuje:

- tygodniowy plan swoich zajęć,
- zajęcia i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, w tym informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała przy wykonywaniu zadań,
- imiona i nazwiska dzieci, uczniów, słuchaczy lub wychowanków, objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

Z punktu widzenia trwałości, estetyki, a także ujednolicenia zasad prowadzenia dokumentacji pracy specjalistów, dyrektor często decyduje się na zakup dzienników oferowanych przez różne firmy wydawnicze. Podejmując decyzję w tym względzie, dyrektor powinien dokonać oceny, czy dany dziennik zawiera wszystkie niezbędne informacje wynikające z wymagań określonych w przepisach.

UWAGA

Wzór dziennika może być autonomicznym rozwiązaniem obowiązującym wyłącznie w konkretnej szkole, wynikającym z pragmatyki jej działalności, co oznacza, że szkoła może stosować własne dzienniki zajęć. Jednak muszą one zawierać obligatoryjne zapisy wynikające z wymogów prawa, a ponadto te informacje, które dyrektor uzna za ważne dla dokumentowania pracy specjalistów.

Dziennik innych zajęć

Zajęcia prowadzone przez specjalistów z dziećmi lub uczniami powinny być dokumentowane w dziennikach innych zajęć (§ 11 rozporządzenia w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji). Również w tym zakresie nie ma przeciwwskazań, by uwzględnić specyfikę organizacji określonych zajęć i własne rozwiązania, z zachowaniem obligatoryjnych zapisów określonych w przepisach. Z uwagi na formę pracy dzienniki te mogą być prowadzone jako dzienniki zajęć indywidualnych lub zajęć grupowych.

Dziennik innych zajęć, w tym zajęć prowadzonych przez specjalistów, musi zawierać:

- imiona i nazwiska odpowiednio dzieci, uczniów, słuchaczy lub wychowanków,
- daty i tematy przeprowadzonych zajęć,
- liczbę godzin tych zajęć,
- odnotowanie obecności uczestników na zajęciach,
- potwierdzenie przeprowadzenia zajęć podpisem nauczyciela.

W przypadku zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej do dziennika tych zajęć wpisuje się:

- nazwiska i imiona uczniów (w porządku alfabetycznym),
- oddział, do którego uczęszczają,
- adresy poczty elektronicznej rodziców i numery ich telefonów – jeżeli je posiadają (w przypadku szkół policealnych dla młodzieży oraz szkół dla dorosłych nie wpisuje się danych rodziców pełnoletnich uczniów albo słuchaczy),

- indywidualny program pracy z uczniem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy,
- tygodniowy rozkład zajęć,
- daty i czas trwania oraz tematy przeprowadzonych zajęć,
- ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem,
- odnotowanie obecności uczniów na zajęciach,
- potwierdzenie podpisem przeprowadzenia zajęć, z zastrzeżeniem obowiązków nauczyciela wynikających z prowadzenia dokumentacji wyłącznie w formie elektronicznej, tj. wymagań określonych w § 22 ust. 5 rozporządzenia w sprawie prowadzenia dokumentacji – wpisanie przez nauczyciela w dzienniku elektronicznym tematu zajęć jest równoznaczne z potwierdzeniem przez nauczyciela przeprowadzenia tych zajęć.

W dzienniku innych zajęć, oprócz zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, należy również zapisywać zajęcia rewalidacyjne prowadzone przez specjalistów z uczniami z niepełnosprawnością, posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Zajęcia te są organizowane na podstawie innych przepisów niż udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Ich organizacja wynika z ramowego planu nauczania w wymiarze 2 godzin w tygodniu dla każdego ucznia z niepełnosprawnością.

Aktualnie obowiązujące przepisy wskazują tylko niektóre zajęcia, które można uznać za rewalidacyjne (dla uczniów niewidomych, niesłyszących lub z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera), wśród których wymieniamy się:

- 1) naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille’a lub innych alternatywnych metod komunikacji – w przypadku ucznia niewidomego;
- 2) naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC) – w przypadku ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem;

- 3) zajęcia rozwijające umiejętności społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne – w przypadku ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera.

W odniesieniu do pozostałych uczniów z niepełnosprawnością (niepełnosprawność intelektualna, uczniowie słabowidzący i słabosłyszący, z niepełnosprawnością ruchową, z niepełnosprawnościami sprzężonymi), rodzaj zajęć rewalidacyjnych powinien być określony w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Mogą to być różnorodne zajęcia spełniające rewalidacyjną funkcję, w tym również takie, które z uwagi na cel tych zajęć mogą pokrywać się z celami zajęć zdefiniowanych jako specjalistyczne, w tym korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia logopedyczne, socjoterapeutyczne, terapii pedagogicznej lub inne o charakterze terapeutycznym, usprawniającym, stymulującym rozwój ucznia w określonych obszarach np. treningu społecznego, terapii SI, rehabilitacji ruchowej, terapii ręki, treningu słuchowego itd. – odpowiednio do rozpoznanych potrzeb ucznia. Rodzaj i zakres poszczególnych zajęć powinien wynikać z zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia, na podstawie których zespół opracowujący indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny powinien zadbać o skorelowanie zakresu wsparcia udzielanego uczniom niepełnosprawnym w ramach zajęć rewalidacyjnych i zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Podobnie jak w przypadku dziennika pracy specjalistów, dzienniki innych zajęć, w tym zajęć organizowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej i zajęć rewalidacyjnych, mogą być prowadzone według wzoru opracowanego przez szkołę lub wybranego spośród propozycji dostępnych na rynku wydawniczym. Określając sposób prowadzenia dokumentacji zajęć, dyrektor powinien określić wzór obowiązującego w szkole dziennika np. z uwzględnieniem wystarczającego miejsca na wpisanie programu zajęć, którego często nie przewidują dzienniki proponowane przez wydawnictwa.

Program prowadzonych przez specjalistę zajęć

Podstawą pracy specjalistów jest odpowiednie rozpoznanie potrzeb i możliwości uczniów oraz opracowanie właściwej strategii oddziaływań w zależności od potencjału ucznia, głębokości zaburzeń, indywidualnych predyspozycji. Cechy funkcjonowania konkretnego dziecka wymagają podjęcia decyzji o rodzaju oddziaływań, formie zajęć (czy będą to zajęcia indywidualne, zespołowe, praca w parach), okresie udzielania pomocy, częstotliwości spotkań, wymiarze zajęć, w tym czasie trwania zajęć – np. 30, 60 minut.

Na tej podstawie każdy specjalista powinien opracować program prowadzonych przez siebie zajęć. Programy zajęć są obligatoryjnym elementem pracy specjalisty – zarówno indywidualne, jak i grupowe muszą być wpisane do dziennika określonych zajęć prowadzonych przez nauczyciela lub specjalistę (§ 11 rozporządzenia w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji).

Przepisy nie precyzują zawartości programów zajęć terapeutycznych ani ich struktury. Konstruując program, specjalista musi jednak wziąć pod uwagę wyniki diagnozy potrzeb i potencjału konkretnego ucznia. W przypadku programu zajęć dla grupy uczniów należy wziąć pod uwagę również rzetelną analizę i ocenę możliwości – z jednej strony indywidualizacji pracy, z drugiej – ujednolicenia oddziaływań terapeutycznych z uwagi na zbliżone/jednorodne potrzeby uczniów. Przygotowując program, specjalista musi także zdecydować o doborze metod, form pracy i środków dydaktycznych uwzględniających zasady pracy terapeutycznej wynikające z metodyki postępowania terapeutycznego w danej specjalności.

Zawartość programu będzie każdorazowo zależna od rodzaju terapii oraz zakresu koniecznych oddziaływań, głębokości i różnorodności deficytów ucznia lub grupy uczniów oraz wyznaczonych przez specjalistę celów konkretnej formy terapii. Warto wypracować w zespole nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami ramowy program zajęć,

tj. określić te elementy struktury programu, które będą obowiązywały wszystkich prowadzących zajęcia przy planowaniu pracy z uczniami.

W aspekcie ujednoliconych oczekiwań wobec wszystkich nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia, w ramowym programie warto uwzględnić na przykład:

- wskazanie obszarów pracy z dzieckiem, grupą – np. stymulowanie percepcji słuchowej, rozwijanie umiejętności społecznych, budowanie kompetencji komunikacyjnych, rozwijanie umiejętności czytania/pisania, rozwijanie myślenia matematycznego, rozwijanie koncentracji uwagi, rozwijanie zainteresowań itp.,
- określenie celów zajęć wynikających z diagnozy potrzeb uczniów,
- wskazanie okresu, na jaki program został opracowany,
- określenie metod pracy,
- wskazanie sposobów osiągania celów (zadania specjalisty, działania dziecka/uczniów),
- uwzględnienie sposobów oceniania i motywowania oraz bieżącej oceny postępów ucznia/uczniów,
- wskazanie sposobów ewaluacji programu – ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem po zakończeniu okresu udzielania pomocy w określonej formie.

UWAGA

Sformułowanie jednolitych wymagań pozwoli uniknąć różnic w ocenie programów opracowywanych przez specjalistów z różnych dziedzin, np. logopedy, psychologa czy terapeuty pedagogicznego. Kryterium nadrzędnym będzie wówczas specyfika określonej formy zajęć, zdeterminowana odmiennością obszarów rozwoju, na które oddziałuje właściwy terapeuta.

Warto również pamiętać, że inna będzie zawartość, objętość, poziom szczegółowości oraz rodzaj i zakres oddziaływań planowanych w programach terapii opracowywanych dla grupy lub indywidualnie dla ucznia przez tego samego specjalistę, np. dla grupy uczniów, których logopeda

zakwalifikował na zajęcia w celu stabilizowania artykulacji (np. określonej głoski czy grupy głosek), inna dla ucznia z afazją czy zespołem Aspergera, inna dla uczniów, z którymi logopeda pracuje w zakresie nauki czytania i pisania, czy ze specyficznymi zaburzeniami rozwoju mowy i języka. Podobnie, takie różnice wystąpią np. w programach terapii pedagogicznej dla uczniów z zaburzeniami analizatora słuchowego lub opracowywanych dla uczniów z deficytami percepcji słuchowej i wzrokowej, koordynacji wzrokowo-ruchowej czy uczniów z głęboką dysleksją rozwojową itp. Również dobór konkretnych form i sposobów pracy, wymiar godzin i częstotliwość trwania poszczególnych zajęć zależne będą od indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów (określonych trudności, tempa uczenia się, poziomu motywacji, stopnia rozumienia prezentowanych zagadnień, tempa pracy itd.).

Program może mieć dowolną formę – tabeli lub tekstu ciągłego z odniesieniem do poszczególnych obszarów wspomagania dziecka lub ucznia. Ważne, by był praktycznym narzędziem w pracy specjalisty. Poziom szczegółowości programu w każdym przypadku będzie zależał od doświadczenia specjalisty, jego swobody w wykorzystaniu metod pracy, inwencji i dostępnych pomocy. Będzie też wynikał z gotowości terapeuty do elastycznego reagowania na potrzeby ucznia/uczniów i czynione przez nich postępy w osiąganiu założonych celów terapii, w zależności od oceny potencjału grupy czy konkretnego ucznia. W zależności od decyzji dyrektora ramowy program zajęć może być uzupełniony o szczegółowe rozkłady zajęć (np. w formie konkretnych ćwiczeń czy scenariuszy zajęć).

UWAGA

Każde zajęcia powinny mieć określony temat, który specjalista wpisuje do dziennika zajęć; określone cele oraz przebieg zgodny z zasadami pracy specjalistycznego postępowania terapeutycznego. Proponowane ćwiczenia powinny być integralnie związane z programem terapii.

Dokumentacja postępów dzieci

W dzienniku zajęć prowadzonych przez specjalistę, zgodnie z wymaganiami prawa, musi znaleźć się ocena postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem. W przypadku gdy uczeń był objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole, wychowawca klasy planując udzielanie uczniowi pomocy, uwzględnia wnioski dotyczące dalszej pracy, zawarte w dokumentacji dotychczas udzielanej pomocy. Działania wychowawcy powinny być prowadzone we współpracy z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub specjalistami w odniesieniu do zintegrowanych działań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów oraz bieżącej pracy z uczniem. Wychowawca musi więc mieć dostęp do informacji zawartych w dziennikach zajęć specjalistów.

UWAGA

Wychowawca klasy jest odpowiedzialny za planowanie i koordynowanie pomocy udzielanej uczniom.

Praktycznym rozwiązaniem w zakresie oceny postępów ucznia, oprócz wpisu w dzienniku (który np. z racji ograniczonego miejsca może być zbyt ogólnikowy), może być przekazanie wychowawcy przez specjalistę pracującego z dzieckiem podsumowania w formie pisemnej, na odrębnym druku (np. wydruku podsumowania, jeśli dziennik prowadzony jest według autonomicznego wzoru przyjętego w szkole). Oszczędzi to analizowania wielu dzienników przez wychowawcę i może ułatwić zebranie pełniejszej informacji o wszystkich uczniach w klasie, od wszystkich specjalistów z nimi pracujących.

Indywidualne teczki ucznia

Zgodnie z § 19 rozporządzenia w sprawie prowadzenia dokumentacji, przedszkole i szkoła gromadzą w indywidualnej teczce dokumentację badań i czynności uzupełniających, prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę, a także inną dokumentację związaną z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Oznacza to, że wszelka dokumentacja związana z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi powinna znajdować się w jego indywidualnej teczce (np. ustalenia dotyczące form, wymiaru i okresu udzielanej uczniowi pomocy, powiadomienia rodziców, notatki z rozmów itd.). Zgromadzenie w jednym miejscu wszelkich informacji o przebiegu pomocy udzielanej uczniowi z pewnością ułatwi dokonanie kompleksowej i wszechstronnej analizy efektywności udzielanego wsparcia, pozwoli uniknąć powielania działań przez wielu specjalistów, ułatwi planowanie dalszych działań.

Dokumentację działalności specjalistów zatrudnionych w szkole mogą również stanowić:

- plany pracy,
- okresowe sprawozdania z pracy,
- scenariusze przeprowadzonych zajęć, warsztatów i szkoleń,
- materiały informacyjne,
- zestawienia i analizy w zakresie powierzonych zadań,
- dokumentacja porad i konsultacji udzielanych rodzicom, uczniom i nauczycielom w formie innej niż zapis w dzienniku czynności specjalisty (notatki służbowe, kontrakty z uczniami, rodzicami, pisma do instytucji).

Obowiązek dokumentowania działań specjalistów w innej formie niż tylko w dziennikach pracy indywidualnej oraz dziennikach innych zajęć powinien wynikać z ustaleń przyjętych w szkole. Sposób dokumentowania, tryb, forma i terminy sporządzania dokumentów powinny zostać wspólnie ustalone i wprowadzone zarządzeniem dyrektora.

OŚWIATA
grupa wydawnicza

ISBN 978-83-269-7314-7

1BA89